

BRABANT

TIJDSCHRIFT VOOR KUNST, CULTUUR EN LITERATUUR

CULTUREEL

Brabant Cultureel • Brabant Literair
Tijdschrift voor kunst, cultuur en literatuur
63ste Jaargang - februari 2014

[HOME BC / BL](#)

[Contact / Reageren](#)

[Archief Brabant Cultureel](#)

[Archief Brabant Literair](#)

Anoniem, *De Lakenmarkt in 's-Hertogenbosch, 1530*.
Olieverf op paneel, Collectie HNBM. foto Peter Cox

Grotere weergave

¶ Permanente tentoonstelling Het Verhaal van Brabant in het Noordbrabants Museum, Verwersstraat 41, 's-Hertogenbosch.

www.hetnoordbrabantsmuseum.nl

Maarten van Boven, Charles de Mooij, *Het Brabant Boek*. 's-Hertogenbosch & Zwolle: Noordbrabants Museum & WBoox 2011. 378 pp., ISBN 978-90-4007728-9, hb., € 14,95.

Lauran Toorians, *Een verhaal over Noord-Brabant*. 's-Hertogenbosch: Adr. Heinen 2004. 156 pp., ISBN 90-77721-10-x, pb. (alleen nog tweedehands verkrijgbaar).

©Brabant Cultureel – februari 2014

Het verhaal van Brabant

Ruim een half jaar na de heropening van het Noordbrabants Museum presenteerde het museum begin 2014 Het Verhaal van Brabant, een zaal over de geschiedenis van de provincie. Talrijke cultuurhistorische objecten en kunstwerken, met als hoogtepunten schilderijen van Vincent van Gogh en van navolgers van Jheronimus Bosch. Vele multimediale presentaties maken wezenlijk deel uit van de expositie.

door Irma van Bommel

Voorafgaand aan de semipermanente expositie Het Verhaal van Brabant gaf het Noordbrabants Museum in 2011 een boek uit met als titel *Het Brabant Boek*. Aan de hand van bewaard gebleven objecten en kunstvoorwerpen wordt hierin op chronologische wijze de geschiedenis van Noord-Brabant verteld, vanaf de prehistorie tot heden. De tentoonstelling houdt deze chronologische volgorde aan, maar begint bij de middeleeuwen. De geschiedenis van de prehistorie en Romeinse tijd wordt elders in het museum getoond. Veel van de objecten die in het boek worden getoond, zien we terug in de tentoonstelling. Behalve werken uit de eigen collectie zijn er veel bruiklenen van andere musea en particulieren.

Zaaloverzicht: Op de voorgrond touchscreen met informatie over diverse locaties in Brabant. Voor de wand in het midden de buste van Vincent van Gogh door Ossip Zadkine. foto Joep Jacobs

Accenten

Door middel van geschilderde portretten van bestuurders, schilderijen van heroïsche veldslagen en maquettes wordt de geschiedenis van de heersers en overheersers in Noord-Brabant kort aangestipt. Daarnaast worden in ieder tijdvak andere accenten gelegd.

Als je alleen naar de objecten kijkt, is er door die wisselende accenten geen sprake van doorlopende verhaallijnen. Zo ontbreekt in deze opzet het verhaal over de Tweede Wereldoorlog, simpelweg omdat het deel over de twintigste eeuw over de industrie gaat. Dit wordt echter knap ondervangen door interactieve multimediale programma's. Aantrekkelijke filmpjes, fotoprojecties en touchscreens geven de indruk dat verhaallijnen wel doorlopen. In een van deze informatieve filmpjes kreeg ook de Tweede Wereldoorlog een plaatsje.

De audiovisuele programma's vormen daarmee een onmisbare aanvulling op de tentoongestelde objecten. Zelfs bekende Brabanders zijn ingezet om na een virtuele druk op de knop iets te vertellen. Zij doen dat vanuit hun eigen expertise. Variërend

van politicus, industrieel, hoogleraar strafrecht tot zanger, leggen zij een link tussen verleden en heden. Ook daarmee worden verhaallijnen gecontinueerd.

Middeleeuws houtsnijwerk van het Geefhuis (l) en korbelen van het Keizershof (m). foto Joep Jacobs

Middeleeuwen

Het deel over de middeleeuwen toont kunstwerken en gebruiksvoorwerpen van de kerk en de burgerij. Dat vooral topstukken door de eeuwen heen bewaard zijn gebleven, is logisch. De kostbare objecten ogen indrukwekkend tegen de donkerrode achtergrond. Deze topstukken vertellen vooral het verhaal over de rijkdom van de kerk en de burgerij.

Dat er ook armoede was en de rijken zich bij tijd en wijle inspanden voor de armen, wordt getoond op het schilderij De Lakenmarkt in Den Bosch uit 1530. Op de scène op de voorgrond is te zien dat een rijke man stoffen uitdeelt aan bedelaars. Aan de nimbus om zijn hoofd te zien is hij een heilige. Het gaat dan ook om een 'eigentijdse' voorstelling van Sint Franciscus.

Ook op een fraai houten reliëf dat rond 1525 boven de entree van het Geefhuis in Den Bosch werd aangebracht en dat nu in de expositie is te zien, toont dat er voedsel en kleding werd uitgedeeld aan de armen. In een boeiend filmpje over armenzorg vroeger en nu komen deze kunstobjecten ter sprake en wordt uitgelegd dat de beter gesitueerden zich barmhartig gedroegen om in de gunst van God te komen en zo een plaatsje in de hemel te bemachtigen.

Corrigerend

Voor de perioden vanaf de achttiende eeuw zijn nieuwe uitgangspunten gekozen om de geschiedenis te vertellen. De invloed van de Verlichting laat zich gelden en de bevolking wordt mondiger. Zo is er bijvoorbeeld een drukpers van Hendrik Palier uit Den Bosch die met patriottische geschriften repte over misstanden in het bestuur en de belastingheffing. Daarmee bereikte hij dat door de Raad van State corrigerende maatregelen werden genomen.

Over de negentiende eeuw wordt het alledaagse leven belicht. Dat gebeurt door onder andere allerlei mutsen te tonen zoals de bekende Brabantse poffer, als voorbode op de schilderijen van Van Gogh. Bij de twintigste eeuw gaat het, zoals gezegd, over de industrie. Van enkele bedrijven in Brabant, waaronder Daf en Philips, zijn producten te zien. Tekstborden en filmpjes vertellen over de opkomst en ondergang van diverse bedrijven. Deze nieuwe expositieruimte kreeg de naam Wim van der Leegtezaal, als eerbetoon aan deze prominente figuur uit het bedrijfsleven, de president-directeur van de VDL Groep.

Atelier van Frans Pourbus II, Portret van Isabella van Habsburg (1566-1633), echtgenote van aartshertog Albertus van Oostenrijk, 1600. Olieverf op koper. Bruikleen Rijksmuseum Amsterdam. foto Peter Cox

[Klik hier voor een grotere weergave](#)

Geïsoleerd

Hoogtepunten in de expositie zijn de schilderijen van Vincent van Gogh (1853-1890) en de navolgers van Jheronimus Bosch (circa 1450-1516). En tegelijkertijd zijn zij een vreemde eend in de bijt. Ze worden hier, geïsoleerd van de rest, getoond als kunstwerken.

De kunst van Jheronimus Bosch wordt hier qua inhoud nog enigszins geïntegreerd in het verhaal van Brabant, maar bij de werken van Van Gogh gebeurt dat minimaal. De werken van Bosch verbeelden zonde en schuld. Zij gaan over losbandigheid, bedrog, luiheid en bedelarij. Met zijn pessimistische kijk op de mensheid was Bosch een kind van zijn tijd. Zijn stijl vond veel navolging, zelfs in de gebeeldhouwde luchtboogfiguren van de Sint Jan.

De werken van Van Gogh tonen een nostalgisch beeld van het leven op het platteland. Deze verheerlijking van het boerenleven, in gang gezet door de schilders van de Haagse School, is een reactie op de opkomst van de industrie en de verstedelijking, met alle kwalijke gevolgen van dien voor de arbeidersklasse. Dit was ook de periode van het proletariaat. Hoewel in een touchscreen kort wordt aangegeven dat ondertussen de ontwikkelingen in de industrie en de stedenbouw doorgaan, wordt niet verteld dat de werken van Van Gogh juist zijn voortgekomen uit deze ontwikkelingen. Ook wordt niet verteld dat hij daarmee een kind was van zijn tijd.

Mini-expositie van Vincent van Gogh. foto Joep Jacobs

In een filmpje wordt een schilderij van een thuiswever getoond en de opkomst van de textielindustrie in Noord-Brabant genoemd, maar ook dit wordt verder niet uitgewerkt. Een van de hoogpunten van de textielindustrie in de provincie is de damastweverij in Eindhoven. Jammer dat hier niets over wordt verteld. Slechts twee gouaches van Knip van het fabriekscomplex Smits worden getoond, maar geen damasten.

Nu de werken van Van Gogh en de navolgers van Jheronimus Bosch voornamelijk als kunsthistorische topstukken zijn geëxposeerd – letterlijk in binnenkamers – hadden ze wellicht net zo goed een eigen zaal elders in het museum kunnen krijgen.

Vincent van Gogh, Spittende boerin, 1885. Olieverf op doek. Collectie HNBM, verworven met steun van de Vereniging Rembrandt.

Navolgers

Jheronimus Bosch was tijdens zijn leven al zeer populair, maar veel van zijn schilderijen zijn verloren gegaan. Hij had vele navolgers, zowel schilders die in de trant van zijn stijl werkten als kopiisten. Over originaliteit maakte men zich in die tijd nog niet zo druk. Van een aantal tentoongestelde werken is bekend dat het om letterlijke kopieën gaat van bekende schilderijen van Bosch. Bij de meeste werken is de maker aangeduid als Navolger Jheronimus Bosch. Of het hier om een of meerdere navolgers gaat is niet duidelijk. Wel is duidelijk dat het hier even goed om prachtige werken gaat. Van één getoond werk is de navolger bij name bekend: Jan Mandijn uit Haarlem. Wellicht dat in 2016, het Jheronimus Boschjaar, meer bekend is over de navolgers van Bosch. In ieder geval worden dan ook de werken van de meester zelf getoond.

Rechts werken van de Navolger van Jheronimus Bosch. foto Joep Jacobs

Het museum heeft beeldend kunstenaar Bram Hermens gevraagd een werk te maken geïnspireerd op Bosch. Dat werd een grote zeefdruk die in een lichtbak aan de wand wordt getoond. Door het speelse ontwerp van de expositie is dit werk hier prima op zijn plek.

Mexico

De mini-expositie van Van Gogh wordt ingeleid met een portretbuste van de schilder, die door Ossip Zadkine werd vervaardigd op basis van Van Goghs zelfportretten. Middels op de muur geprojecteerde foto's wordt steeds een werk uit Van Goghs Brabantse periode vergeleken met een werk uit zijn periode in Frankrijk. Treffend is het contrast tussen de donkere verf, vooral bruintinten, en kleur te zien. Enkele beelden gaan vergezeld van citaten uit brieven die Van Gogh schreef aan zijn broer Theo.

De donkere schilderijen van Vincent van Gogh uit zijn Brabantse periode ogen verrassend fris tegen een achtergrond van gele wanden. De werken maakte hij in 1884 en 1885 tijdens een verblijf bij zijn ouders in Nuenen. Eén werk, het zelfportret, is van later datum. Hij maakte dit in 1886 toen hij al in Parijs woonde. De Gennep Watermolen, de Mand met aardappels, de boeren en boerinnen aan het werk, prachtig om een aantal werken uit deze periode bij elkaar te zien. De grove toets, de hoogsels in de verf en de expressie zijn kenmerkend voor de stijl van Van Gogh. Zelfs in een aardappel zit expressie.

Vergeleken bij deze werken valt een van de (tijdelijke) particuliere bruiklenen uit Mexico uit de toon. Het werk van de herder met zijn schapen is vlak geschilderd, hoogsels ontbreken en van expressie is geen sprake. Je kunt je nauwelijks voorstellen dat dit werk is toegeschreven aan Van Gogh.

Zaaloverzicht: de industrie in Noord-Brabant. foto Joep Jacobs

[Foto op groot formaat](#)

Een verhaal

In de fraai vormgegeven tentoonstelling in de grootste zaal van het museum kun je op ontdekkingstocht naar de cultuurhistorie van Noord-Brabant. Wie nog verdieping zoekt, kan een en ander nalezen in het reeds genoemde *Het Brabant Boek*. Een paar jaar eerder, in 2004, verscheen onder redactie van Luran Toorians en onder auspiciën van het Noordbrabants Museum eveneens een informatief boekje over de geschiedenis van onze provincie. Het heeft de bescheiden titel *Een verhaal over Noord-Brabant*. Een rake titel, immers 'het' verhaal van de provincie bestaat niet. Volledig is een vertelling nooit.
